



अध्याय १७ वा.



श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनयः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥

श्रीकुलदेवतायैनमः ॥ श्रीसीतारामचंद्राभ्यांनमः ॥

श्रीसद्गुरुसाईनाथायनमः ॥

मताध्यायीं अभिवचन । कीं ये अध्यायीं होईल निरूपण ॥

श्रेय आणि प्रेयलक्षण । सादरें श्रवण तें कीजे ॥ १ ॥

प्रकाश आणि अंधकार । जैसे अन्योन्य वृत्ताकार ॥

भिन्नरूप ते परस्पर । श्रेय प्रेय तथा परी ॥ २ ॥

प्रेयार्थ जयाचें मन धावें । स्वार्थापासाव तो भ्रंश पावे ॥

श्रेय तें विवेकरूप आहे । अविवेक रूप प्रेय कीं ॥ ३ ॥

श्रेयाचा विषय केवळ विद्या । प्रेयाचा तो निखळ अविद्या ॥

प्रेय कधीं ना भुळवी सूज्ञां । श्रेय अज्ञां नावडे ॥ ४ ॥

ज्योवरी कनक कामिनी होड । इंद्रियांसीं विषयांची आवड ॥

विवेक वैराग्या नाही जोड । प्रेयचि गोड तोंवरी ॥ ५ ॥

नीरक्षीराची मिसळ । तेवी प्रेयश्रेयांची भेसळ ॥

जेवी दुग्ध तेवढें निवळ । सेविती मराळ मानसीं ॥ ६ ॥

सेवीच जे धीर बुद्धिमंत । विवेकी आणि भाग्यवंत ॥

श्रेयास केवळ लोलंगत । प्रेयासीं विन्मुख सर्वदा ॥ ७ ॥

तेच पहा मंदबुद्धी । शरीर पशु पुत्र धन मानादी ॥
 योगक्षमाच्या लागोनी नादीं । प्रेय साधिती एकलें ॥ ८ ॥
 श्रेय काय प्रेय काय । ज्ञात झालें जरी उभय ॥
 तैसाची ग्रहण व्यवसाय । जरी स्वायत्त पुरुषासी ॥ ९ ॥
 तरीही प्राप्त होतां उभय । निवड करणें अवघड विषय ॥
 करुनी मंदबुद्धीवरी जय । आळिगी प्रेय त्यासी ॥ १० ॥
 सांख्य श्रेय आदरुं प्रेय । पुरुषार्थ तो हाचि होय ॥
 असतां पदमिश्रित तोय । पयची घेई हंस जसा ॥ ११ ॥
 श्रेय आणि प्रेय हीं दोन । जरी हीं पुरुषाचें स्वाधीन ॥
 असमर्थ कराया हें विवेचन । विवेकहीन मंदमती ॥ १२ ॥
 श्रेय तें आहे कशांत । आरंभीं जाणिलें पाहिजे निश्चित ॥
 मग येतां प्रतिबंध मार्गांत । प्रतिकार साद्यंत करुंये ॥ १३ ॥
 येथेंच पुरुषार्थ दृष्टीपुढां । येवोनीठाके दत्त निघडा ॥
 म्हणोनी श्रेयार्थची करा झगडा । करोनि थडा बुद्धीचा ॥ १४ ॥
 अतर्क्य संसारचक्राचे फेर । अखंड भ्रमती अष्टौप्रहर ॥
 अध्यात्मिकादि त्रिताप मखर । दुर्निवार नर साहे ॥ १५ ॥
 तेंणें अत्यंतिक दुःखकहर । सहन करितां होई जर्जर ॥
 शोधी मग तन्निवर्तनपर । सोपीं सुखकर साधनें ॥ १६ ॥
 दुःसह हें भवचक्र परिवर्तन । होईल कैसें याचें स्तंभन ॥
 तदर्थ असेल काय साधन । हें अन्वेषण आदरी ॥ १७ ॥
 थोर भाग्यें हे बुद्धी उपजतां । तेथून निपजे पुरुषार्थता ॥
 मग तो सदुपाय साधकता । निजस्वार्थावरील ॥ १८ ॥

अनादि अविद्या अथवा माया । शुक्तिरजत मृगजलवत् वाया ॥
 अध्यासरूप महदंतराया । विलया नेले पाहिजे ॥ १९ ॥
 स्वप्नांत सोन्याच्या गारा वर्षती । प्रयत्ने सांठवण केल्या अविती ॥
 वाटे वेळीं कामास येती । हारवून जाती जाग्रती ॥ २० ॥
 दृष्टादृष्ट भोग वासना । आशा तृष्णा वा कामना ॥
 सदैव प्रतिबंधक जाणा । समूळ खाणा या आधीं ॥ २१ ॥
 अशक्य दिसाया सूर्यकरें^१ । बुद्धि जेथून माघारी फिरे ॥
 जेथ वेदश्रुतीचें पाऊल न शिरें । तें निजकरें गुरू दावी ॥ २२ ॥
 काम क्रोध उभयवृत्ति । करूं न देती ज्ञान प्राप्ति ॥
 श्रवण मनन समाधि विच्छिंत्ति । हातों हातीं त्या करिती ॥ २३ ॥
 दीपांकपूरां होतां लगटी । संभवे काय लोटालोटी ॥
 उभयत्र भेटी होण्याची खोटी । दीपत्वे उठें कपूर ॥ २४ ॥
 श्रुतिस्मृतीला अविहित । दुष्कर्मां लोळें जो आवरत ॥
 ज्ञानी असून काय हित । विहिताविहित जो नेणें ॥ २५ ॥
 तैसाच जो नित्य अशांत । अंतःकरण असमाहित ॥
 इंद्रियलौल्यें विक्षिप्तचित्त । ज्ञानें निर्वृत्त होईना ॥ २६ ॥
 ज्याचें चित्तास समाधान । जो गुरुपुत्र आचारवान ॥
 ज्याचें निश्चल आत्मानुसंधान । ज्ञानसंपन्न तो एक ॥ २७ ॥
 हो संसार वा मोक्षगामी । जाणें जरी निजधामी ॥
 होई शरीररथस्वामी । केवळ वांगी काय करी ॥ २८ ॥

१ पुष्कळ. २ खणून काढा. ३ सूर्यप्रकाशानें. ४ भंग. ५ समागम.
 ६ पिछेहाट, मार्गें फिरणें. ७ सुखी. ८ शरीररूपी जो रथ त्याचा धनी.
 ९ वाचाळ, नुसता शब्दच्छल करणारा.

घंघें वाचेसी नाहीं थार । अभ्यास एक सर्वसार ॥
 रथस्थानीं योजी शरीर । स्वयें स्थीर बैसेगा ॥ २९ ॥
 या निज शरीराच्या रथीं । निजबुद्धीस करी सारथी ॥
 स्वयें स्वामी बैस रथीं । स्वस्थचित्तीं ऐस तूं ॥ ३० ॥
 दुर्गमरूप रसमार्गराजी । कंठावया मग सारथी योजी ॥
 आंवरी मनःप्रगंहांमाजी । दशेंद्रियवाजी^१ उच्छंखळ ॥ ३१ ॥
 घोडें जरी सैरा^२ धांवती । लगाम राखील स्थानावरती ॥
 तो निरवून सारथिया हातीं । स्वस्थ चित्तीं बैसे तूं ॥ ३२ ॥
 सारथी कुशल आणि निपुण । तरीच घोडे चालती कसून ॥
 तोच मनःप्रग्रहपराधीन । होतां बलहीन होतसे ॥ ३३ ॥
 विवेक बुद्धीचें सारथ्य जेथ । जो समंनस्क समाहितचित्त ॥
 तयासीच परमपद प्राप्त । इतर मार्गांत थकतात ॥ ३४ ॥
 ज्याचें सदा अयुक्त मन । तया न कदा समाधान ॥
 तया न तत्पदाभिगमन । संसार परिवर्तन चुकेना ॥ ३५ ॥
 ऐसें तें पद परम मोठें । वास्तव्य तरीं तयाचें कोठें ॥
 मनींची हे आशंका फिते । प्रकटे जें तें ओपैसें ॥ ३६ ॥
 येथें न चले तर्कवाद । अनुवाद प्रवाद वा संवाद ॥
 ईश्वरुपेनेंच लागेल दाद । इतर वाद ते व्यर्थ ॥ ३७ ॥
 नचले येथ तर्काची चतुराई । तर्कज्ञमति कुंठीत होई ॥
 भोळा भावचि सिद्धीस जाई । हेच नवलार्ई येथील ॥ ३८ ॥

१ रथाचे ठिकाणीं. २ विषयांचे अनेक मार्गांची परंपरा. ३ मनरूपी
 लगामानें. ४ दशेंद्रियरूप दहा घोडे. ५ वाटेल तिकडे. ६ लगाम ताब्याबाहेर
 गेल्यावर. ७ मनावर ज्याचा ताबा आहे तो. ८ ज्याचें चित्त समाधान
 पावले आहे.

सम्यग्ज्ञानासि जें कारण । ते गति आन ते बुद्धिही आन ॥
 तो आगमज्ञही वेगळाच जाण । उत्तम ज्ञानदानी जो ॥ ३९ ॥
 काया अपोलीक चालिली वाया । धन काम ही दुपारची छाया ॥
 जाणोनि हरीची दुर्घट माया । लागे पाया संताच्या ॥ ४० ॥
 संत भवसागरींचें तारुं । तूं हो तेथील एक उतारुं ॥
 तयावीण पैलपारुं । कोण उतरुं समर्थ ॥ ४१ ॥
 विवेक वैराग्य यांची जोड । बांधील तयांची जो सांगड ॥
 तो हो का जडमूढ दगड । अवघड ना त्या भवसिंधू ॥ ४२ ॥
 षड्गुणैश्वर्य भगवंताचें । वैराग्य हें प्रथमैश्वर्य साचें ॥
 असतील जे महद्भाग्याचे । विना इतरांचे वाट्या नये ॥ ४३ ॥
 विहितकर्म केलियावीण । होईना चित्तशुद्धि निर्माण ॥
 चित्तशुद्धी न होतां जाण । ज्ञान संपादन घडेना ॥ ४४ ॥
 तस्मात् कर्मचि एक जाण । ज्ञान प्राप्तीचें मूल कारण ॥
 नित्यनैमित्तिक कर्मानुष्ठान । तेणेंच क्षालण मळाचें ॥ ४५ ॥
 एवं शुद्ध झालेल्या चित्तीं । विवेक वैराग्या उत्पत्ति ॥
 शमदमादि साधन संपत्ति । विदेह मुक्ति ये हातीं ॥ ४६ ॥
 फल काम संकल्पत्यागें । चित्तैकाग्रतेच्या योगें ॥
 अनन्यत्वे जो गुरुसीं शरण रिघे । पदरीं घे त्या सहूरु ॥ ४७ ॥
 जो बहिःप्रवृत्तिशून्य । भावीक भक्त अनन्य ॥
 ज्ञानलाभें होई प्रज्ञ । उपाय अन्य चालेना ॥ ४८ ॥
 तेही ज्ञान लाभल्यावरी । अधर्ममार्गें आचरण करी ॥
 अत्र ना अमुत्र खाळीं ना वरी । त्रिशंकूपरी लोळकंबें ॥ ४९ ॥

जीवाची जे अज्ञान वृत्ति । तीच खरी संसार प्रवृत्ति ॥
 झालिया आत्मज्ञान प्राप्ति । तेच निवृत्ति संसारा ॥ ५० ॥
 आत्मज्ञ सदा अहंभाव रहित । धर्माधर्म शुभाशुभ विरहित ॥
 तयांस तें संसारांतर्गत । हिताहित काय पां ॥ ५१ ॥
 विराली देहाहंकार वृत्ति । तात्काळ तेथेंच संचळी निवृत्ति ॥
 तीच जीवाची परमात्म स्थिति । खूण निश्चिती बांधाची ॥ ५२ ॥
 प्रवृत्ती ठायीं शत्रू मित्र । निवृत्तीचें तों हें विचित्र ॥
 मीच मी पाहतां सर्वत्र । शत्रुत्वमित्रत्व तें कंचें ॥ ५३ ॥
 ऐसिया महासुखापुढें । देह महद्दुःख तें बापुडें ॥
 तें कोण ऐहिक सुखा रडे । महत्सुख आतुडे जें ॥ ५४ ॥
 ऐहिक दुःखाचे डोंगर । कोसळोत मग तयावर ॥
 परी तो न हाले लवभर । गिरीवर केवळ धीराचा ॥ ५५ ॥
 भगवंत ज्यावरी प्रसन्न होतो । त्यालाच मग तो वैराग्य देतो ॥
 त्याशीं विवेकाची सांगड बांधितो । पार उतरवितो भवसागर ॥ ५६ ॥
 आदर्शीं उमटल्या मुखापरी । स्पष्टात्मदर्शनीं हेतु जो धरी ॥
 तथा येथें भू कीं ब्रह्मलोक वरी । जागा तिसरी नाहीच ॥ ५७ ॥
 यागीं होतां देवता तृप्ति । पितृलोकाची होईल प्राप्ति ॥
 लाधेल कर्म फलोपभुक्ति । आत्मसंवित्ति लाधेना ॥ ५८ ॥
 गंधर्व महर्जनस्तपः सत्य । तेथील आत्मदर्शन अति अविविक्तं ॥
 यालागीं जे आत्मदर्शनासक्त । भूलोक यथोक्त वांच्छिती ॥ ५९ ॥
 येथें होते चित्तशुद्धि । आदर्शापरी निर्मळ बुद्धि ॥
 शुद्ध आत्मस्वरूप त्रिशुद्धि । प्रतिबिंबित होतसे ॥ ६० ॥

दुजें स्थान जें ब्रह्मलोक । तेथेंही होतो आत्मावळोक ॥
 परी सायास लागती अनेक । कष्टकारक अतितर तो ॥ ६१ ॥
 सर्पावाणी माया वेटाळीं । अक्षी आंतून आतडीं पिळी ॥
 बाहेरही सर्वांग कवटाळी । समर्थ टाळी कोण तिये ॥ ६२ ॥
 तुह्मी बसल्या बसल्या पहातां । विशांत पन्नासपट रूपये असतां ॥
 काढां पाहूं बाहेर आतां । ब्रह्म तों विशांत तुमचेच ॥ ६३ ॥
 काढा ह्मणतां हात घालिती । गृहस्थ पुढकें विशांतून काढिती ॥
 दहादहांच्या पंचविंशती । नोटा मोजिती पुढक्यांत ॥ ६४ ॥
 गृहस्थ विरघळे मनीचें मनीं । केवढे महाराज अंतर्ज्ञानी ॥
 मस्तक ठेविती तयांचे चरणीं । आशिर्वचनीं उत्कंठा ॥ ६५ ॥
 मग बाबा ह्मणती ते वेळे । गुंडाळ आपुलें ब्रह्म गुंडाळें ॥
 लोभाचें जहाल्यावीण वाटोळें । ब्रह्म न मिळे तुज लागीं ॥ ६६ ॥
 पुत्रपश्वादि वित्तार्जन । आसक्त यांतचि जयाचें मन ॥
 तयास कैचें ब्रह्मज्ञान । द्रव्यव्यवधान न सुटतां ॥ ६७ ॥
 महा कठिण वित्तमोह । तृष्णावर्त दुःखगाह
 मदमत्सर मकर दुःसह । एक निस्पृह तरेळ ॥ ६८ ॥
 लोभाशीं ब्रह्माचें अखंड वैर । तेथें ध्याना नाहीं अवसर ॥
 कैची मुक्ति विरक्ति साचार । आचारभ्रष्ट लोभिष्ट ॥ ६९ ॥
 लोभा ठायीं नसे शांती । ना समाधान ना निश्चिती ॥
 एक लोभ बसतां चित्तीं । जाती मातींत साधनें ॥ ७० ॥
 श्रुति स्मृतीस अविहित । ऐसें निषिद्ध जें दुश्चरित ॥
 त्यांतचि सदैव जो आसक्त । असमाहित चित्त तो ॥ ७१ ॥

तथा नांव विक्षिप्तचित्त । सदैव दुष्कर्मा व्यावृत ॥
 अखंड विषयकर्दमीं लोळत । हिताहित देखेना ॥ ७२ ॥
 होका ब्रह्मविज्ञान संपन्न । नाही जों फळेच्छेसि निर्विण्ण ॥
 तों वरी वांव तें ब्रह्म विज्ञान । आत्म संपन्न नाही तो ॥ ७३ ॥
 कोण कांहीं मागूं येतां । अधिकार पाहती संत प्रथमता ॥
 जैसी जयाची योग्यायोग्यता । तैसेच त्यातें देती ते ॥ ७४ ॥
 जया मनीं रात्रंदिन । देहाभिमान विषयचित्तन ॥
 तथा गुरूपदेशाचा शीण । व्यर्थ नागवण उभयार्था ॥ ७५ ॥
 चित्तशुद्धि जाहल्यावीण । परमार्थां रिघूं पाहें जो आपण ॥
 ज्ञान गर्वाचीं ती मिरवण । केवळ शीण तो खरा ॥ ७६ ॥
 यास्तव रुचेल तेंच बोळावें । पचेल तितुकेंच अन्न खावें ॥
 ना तरी व्यर्थ अजीर्ण व्हावें । हें तो ठावें सकळिकां ॥ ७७ ॥
 माझा भांडार भरपूर आहे । देईन जों जों जें जे चाहे ॥
 परी ग्राहकाची शक्ति पाहें । देतो मी साहे तेंच कीं ॥ ७८ ॥
 ऐकाल जरी हें लक्ष देऊन । पावाल तुम्ही कृतकल्याण ॥
 या पवित्र मशिदींत बैसून । असत्य भाषण न करी मी ॥ ७९ ॥
 ही संतवाक्यसुधासरिता । भावार्थें येथें बुढी देता ॥
 अंतर्बाह्य लाये शुद्धता । क्षाळण होतां मळाचें ॥ ८० ॥
 ऐसा साईनाथाचा महिमा । वर्णू जातां न पुरे सीमा ॥
 उपमूं कैसें त्या निरूपमा । शुद्धप्रेमा आधीन तो ॥ ८१ ॥
 माऊली ती सकळांची । विश्रांति आर्तश्रांतांची ॥
 कल्पवल्ली आश्रितांची । दीना दुबळ्यांची जी छाया ॥ ८२ ॥

संसारावरी पाणी देऊन । गिरीकपाटीं मौन धरून ॥
एकांतवास स्वीकारून । निजकल्याणैक दक्ष जो ॥ ८३ ॥
ऐसे संत असती बहुत । केवळ जे साधिती निजस्वार्थ ॥
अथवा केवळ निजपरमार्थ । कायकी अर्थ इतरातें ॥ ८४ ॥
तेवी न साईबाबा महंत । नसतां आप्तेष्ट गणगोत ॥
घरदार वा जायासुत । प्रपंचांत राहती ॥ ८५ ॥
करतल भिक्षा पांच घरा । तरुतलवास अष्टौ प्रहरा ॥
मांडूनि थिता प्रपंच पसारा । व्यवहार सारा शिकविती ॥ ८६ ॥
साधूनि निज ब्रह्मस्थिति । जनतेच्या कल्याणा झिजती ॥
ऐसे संत महामती । विरळा जगतीं असतील ॥ ८७ ॥
धन्य तो देश धन्य तें कुळ । धन्य तीं आईबापें निर्मळ ॥
धन्य त्यांचा कुसवा सोज्वळ । प्रसवला निर्मळ हें रत्न ॥ ८८ ॥
आनायासें परिस लाधला । पाषाण समजुनी बहुतीं झुगारिला ॥
शिरडींत या परम भागवताला । कोणी न ओळखिला बहुकाळा ॥ ८९ ॥
जैसें उकिरडा रत्न पडावें । पोरंबाळां सांपडावें ॥
त्यांनीं वाटेल तेथें उडवावें । खुशाल तुडवावें दगडसें ॥ ९० ॥
असो यापरी तो ब्रह्माचा भोक्ता । आशिर्वचनीं पावे तृप्तता ॥
तीच गत तुम्हा आम्हा समस्तां । विकट रस्ता सोडावा ॥ ९१ ॥
जोंवरी बाह्य विषयांचें सेवन । शब्दश्रवण स्पर्शसंवेदन ॥
आमोदाघ्राणन बाह्यांगदर्शन । तों न विरोधेन विषयार्था ॥ ९२ ॥
झाल्लियाविण इंद्रियनिरोधन । स्वभावप्रवृत्तिपरावर्तन ॥
प्रत्यग्रूपाचें अवलोकन । वा तद्धोधन अशक्य ॥ ९३ ॥

आधीं व्हावें सर्वेषणाविहीन । मग सद्गुरूसीं अनन्य शरण ॥
 ऐसा जो दृढ श्रद्धासंपन्न । आत्मविज्ञाना पात्र तो ॥ ९४ ॥
 श्रोत्रादि पंचज्ञानेंद्रियें । त्यागिजेतील जें स्व स्व विषयें ॥
 मन संकल्प विकल्प स्वयें । त्यागील निश्चयें जे काळीं ॥ ९५ ॥
 एवंप्रतिनिवृत्त जें अंतर । बुद्धिही सांडील निश्चयव्यापार ॥
 तेच ते परमगति साचार । निर्विकार ब्रह्म तें ॥ ९६ ॥
 बुद्धी होईल निश्चयशून्य । चित्तही जें पावेल चैतन्य ॥
 तेंच तोच एक न तदन्य । आत्म्यातें धन्य जाणील ॥ ९७ ॥
 होतां विषयांपासून विन्मुख । होतील इंद्रियें आत्मोन्मुख ॥
 तेव्हांच प्रगटेल निजसुख । इतर सर्व असुख तें ॥ ९८ ॥
 जें विषय विकार प्रच्छन्न । अतिसूक्ष्म दुर्दर्श आत्मज्ञान ॥
 परमानंदप्राप्तीचें साधन । अतिगहन आकळाया ॥ ९९ ॥
 हिरण्यगर्भपदापर्यंत । इहामुत्र विषयीं विरक्त ॥
 तोच एक ब्रह्मपदाभिषिक्त । तो एक मुक्त जाणावा ॥ १०० ॥
 चित्तास विषयापासून । हळूहळू माघाते फिरवून ॥
 आत्मरूपीं स्थिर करून । आत्मज्ञान जोडावें ॥ १०१ ॥
 इहामुत्रफळभोगविराग । हर्ष शोकादि द्वंद्वत्याग ॥
 बुद्धिमंतासींच हा भोग । अध्यात्मयोग तो हाची ॥ १०२ ॥
 अधिदैवाध्यात्माधिभौतिकीं । निखिल वडवानल ज्वालादिकीं ॥
 संतप्त संसारार्णवोदकीं । कोण कीं सुखी असेल ॥ १०३ ॥

१ निश्चय करण्याचा जो बुद्धीचा व्यापार तो. २ विषय विकार यांनीं
 झांकलेले. ३ दिसण्यास अवघड. ४ या लोकींचे व परलोकींचे विषय.
 ५ ब्रह्मपदावर ज्याला अभिषेक झाला आहे असा. ६ माघारा. ७ अधिदैव,
 अध्यात्म, आधिभौतिक या तीन तापांत. ८ संसाररूपी सागरांत.

तेणें व्हावया निजसमुद्धरण । व्हावें साईप्रसादसंपन्न ॥
 करावें तच्चरित्रावलोकन । श्रवण मनन सादरें ॥ १०४ ॥
 हें श्री साईनाथ चरित्र । श्रोतीं सपुत्र मित्र कलत्र ॥
 परिसतां साधेल इह परत्र । लीला विचित्र बाबांची ॥ १०५ ॥
 सभाग्य श्रद्धाळू श्रोते । तेचि या कथांचे परिसते ॥
 परिसतां अति हळुवार चित्तें । शांतते येते शांतता ॥ १०६ ॥
 या कथांनिस्स्यंदनिर्झरें । कर्माकर्मलंबण विरें ॥
 श्रवणद्वारें नयनीं शिरें । रूप साजिरें साईचें ॥ १०७ ॥
 चरित्रश्रवणें पातकां न्हांस । चरित्र श्रवणें काळावरी कांस ॥
 चरित्र श्रवणें परमोलहास । श्रोते निरायास पावती ॥ १०८ ॥
 श्रवणें शुद्ध अंतःकरण । श्रवणें चुकेल जन्ममरण ॥
 श्रवणें श्रोतयां ब्रह्मपण । केवळ ब्रह्मार्पणकर्मनि ॥ १०९ ॥
 ऐसा हा साईसेवाकाम । सेवकां सदां करी निष्काम ।
 निज भक्ता श्री साईराम । देईल आराम सर्वदा ॥ ११० ॥
 भागशः या ग्रंथाचें वाचन । अथवा श्रवण आणि परिशीलन ॥
 मनन आणि निदिध्यासन । करा अनुदिन श्रोते हो ॥ १११ ॥
 'आनंदं ब्रह्मेतिव्यजानात्' । हें तरी तैत्तिरिय श्रुति विख्यात ॥
 तेंच ते बाबा अनुवादत । श्रुतिनिर्णीत भक्तातें ॥ ११२ ॥
 फिकीर न करावी यत्किंचित । सदा असावें आनंदभरित ॥
 चिंता न करावी आमरणांत । उपदेश नित्य बाबांचा ॥ ११३ ॥

१ आपले कुटुंब व पुत्र आणि आत्तांसह. २ या कथारूप झगड्याचें प्रवाहांत. ३ कर्म व अकर्म रूपक्षार. ४ नाश. ५ झगडण्याची तयारी. ६ फक्त. ७ हातून जें जें कर्म घडेल त्याच्या फलाची इच्छा न ठेवतां तें ब्रह्मार्पण केल्यातें. ८ साईच्या सेवेची इच्छा. ९ इच्छारहित.

असो ब्रह्मतत्व निर्धारण । हें या अध्यायाचें धोरण ॥
 कीं हीं नौका भवतारण । जाईल शरण साईस त्या ॥ ११४ ॥
 हितवचन वारंवार । सांगावें करावा परोपकार ॥
 बाबा तयाचा करून अनुकार । तदनुसार प्रवर्तती ॥ ११५ ॥
 हें सयुक्तिक कीं अयुक्तिक । हें मतभेद केवळ वैयक्तिक ॥
 जेणें सामान्य जनतेसीं तोखें । तोच कीं रोख ये ग्रंथीं ॥ ११६ ॥
 हेंचि आहे यथें प्रयोजन । बाबा जाणीत कार्यकारण ॥
 जैसैं तयांचें मनेप्सित जाण । होष्यमाण ही तैसैंच ॥ ११७ ॥
 गुरुमुखींच्या कथा ऐकाव्या । अतर्क्य लीला अनुभवाव्या ॥
 स्मरतील त्या संग्रहीं ठेवाव्या । परिसवाव्या इतरांतें ॥ ११८ ॥
 साईचें हें चरित्र बरें । श्रवण करितां अत्यादरें ॥
 श्रोतियावक्त्यांचें दैन्य हरे । दुर्दिन ओसरे अवघ्यांचें ॥ ११९ ॥
 पाहोनि बाबांची अलौकिक लीला । कोण अभागी चकित न झाला ॥
 केवळ दर्शनमात्रेंचि निवाला । लीन झाला पदकमलीं ॥ १२० ॥
 विशद चरितें या साईचीं । प्रशस्त चित्तें ऐकावयाची ॥
 संधी येतां ऐसी सुखाची । कोण फुकाची दवडील ॥ १२१ ॥
 पुत्र मित्र कलत्रावर्त । कामक्रोधादिग्रंहाहयुक्त ॥
 नाना रोग तिमिगिलोज्जृंभित । उद्वेलित आशाकळोळीं ॥ १२२ ॥
 वेळीं उद्वेगाचा झटका । येवोनी जातो घटकोघटका ॥
 इंद्र माजूनि उडतो खटका ॥ परी न तटका तोडवे ॥ १२३ ॥

१ व्यक्तिव्यक्तीचे. २ तोष. ३ होणारें. ४ कमी होई. ५ भोंवरा.
 ६ सुसरी, नक्र. ७ या नावाचा एक मोठा मासा. ८ खवळलेला.

स्वयेंच जीवास करावा बोध । कीं तूंच आहेस ब्रह्म शुद्ध ॥
 झालासि देहसंगें बद्ध । नलिकापिनंद्ध शुक जैसा ॥ १२४ ॥
 भुललासि केवळ मोहमाये । तेणे विसरलासि निज सीये ॥
 तूझा तूंच सावध होये । स्वरूपा ये झडकरी ॥ १२५ ॥
 भ्रमामुळें वाढला भ्रम । देहाभिमानादि संभ्रम ॥
 मृगजलसम हें मी मम । जाणूनि निर्मम होईका ॥ १२६ ॥
 या मी तूं पणाचे प्रपंची । गुंतावें कां नीट विवंची ॥
 सोड आवळले पांय पंची । उड्डाणें उंचीं विहरकीं ॥ १२७ ॥
 मुक्त तेथें बद्धता असे । बद्धतेपाशीं मुक्तता वसे ॥
 परता होऊनिया उभयदशे । शुद्ध स्ववशें राही वा ॥ १२८ ॥
 हें तों साक्षेपतेचें ज्ञान । सुख वा दुःख सर्वाज्ञान ॥
 दवडोनि संपादी विज्ञान । ब्रह्मज्ञान पाशींचें ॥ १२९ ॥
 देहीं जोंवर मी तूं पणा । तों न तूं निज हिताचा देखणा ॥
 तो टाक, पाही आपआपणा । कृपणपणा भिरकावी ॥ १३० ॥
 कुबेरासम धनवंत । भिक्षावृत्ति जरी विचरत ॥
 तरी तें केवळ नष्ट चरित । विपरीत पण अज्ञानानें ॥ १३१ ॥
 करावें नित्य सच्छास्त्र श्रवण । विश्वासें पाळावें सद्गुरुवचन ॥
 राहूनि सदां सावधान । अनुसंधान राखावें ॥ १३२ ॥
 पाहोनि जन ते आचार पद्धति । निजोद्धार मार्ग चोखाळती ॥
 असंख्य जीव उद्धरती । सहज गति त्यांचेनी ॥ १३३ ॥
 कदा येईल ऐसी घटका । घडेल भवपाशांतुनी सुटका ॥
 जया अहर्निश हा मनास चटका । अवचट तटका तो सोडी ॥ १३४ ॥

१ नळीला ज्यानें घट्ट घाय धरून जो उल्लस आपल्यास टांगून घेतो
 असा पोपट. २ विचार कर. ३ हे पोपटा. ४ जवळच. ५ पाहणारा.

साधवेळ तो एकांत साधून । संसार निःसार ही गांठ बांधून ॥
 अध्ययन आणि आत्मचिंतन । यांत चिरंतन असावे ॥ १३५ ॥
 भक्ति श्रद्धान्वित मनं । शिष्ये पूर्णविनयसंपन्नं ॥
 शरण साष्टांग गेलियाविणें । ज्ञान केणें^१ गुरू न दे ॥ १३६ ॥
 सर्वस्वीं गुरूशुश्रूषा करावी । बंधमोक्षवृत्ति^२ विवरावी ॥
 विद्याविद्यादि प्रश्नी धरावी । गुरुरावीं सफलता ॥ १३७ ॥
 आत्मा कोण परात्मा कोण । कोणा न सांगवे गुरूवीण ॥
 गुरूही न येतां शरणपूर्ण । देती न कणही ज्ञानाचा ॥ १३८ ॥
 गुरूविना इतरें देतां ज्ञाना । संसार निवर्तकतें होईना ॥
 मोक्षफलप्रद लवहि असेना । मना ठसेना कदापि ॥ १३९ ॥
 तस्मात् गुरूविना ज्ञान नोहे । विदित सकल विद्वानां हें ॥
 ब्रह्मात्मैक्य विषयीं सोये । समर्थ पाय गुरूचे ॥ १४० ॥
 तेथें न करितां अनमान । सांडोनि ताठा अभिमान ॥
 होवोनि अखंड दंडायमान । खालवा मान गुरूपदीं ॥ १४१ ॥
 दासानुदास मी तुमचा । भरवसा एक तव पदाचा ॥
 धरोनि पावलों म्हणा वांचा । धडा जीवाचा दृढ करा ॥ १४२ ॥
 मग पहा चमत्कार त्याचा । तो गुरुदयार्णव हेलावे साचा ॥
 निजंशेजीं तरंगाच्या । झेली वरच्यावरी तो ॥ १४३ ॥
 शिरीं ठेवी अभयहस्त । इडा पिडा करोनि उद्वस्त ॥
 जाळोनि पातकाच्या राशी समस्त । उदी मस्तकीं फासी तो ॥ १४४ ॥
 एवं ब्रह्मार्थिया ब्रह्मनिरूपण । हें तो केवळ निमित्त जाण ॥
 जीवशीवैक्यतेची खूण । भक्तां संपूर्ण कथियेली ॥ १४५ ॥

१ निरंतर. २ ज्ञानाचा ठेवा. ३ बंधमोक्षाच्या गोष्टी. ४ वाचनें.
 ५ लावल्या शय्येवर.

आतां महाराजांची एवढी । अतुल प्रज्ञा विद्या गाढी ॥
 असतां थट्टेची काय ही प्रौढी । काय आवडी विनोदी ॥ १४६ ॥
 सहज शंका घेईल मन । परी पाहतां विचारून ॥
 एकची आहे समाधान । सावधान परिसिजे ॥ १४७ ॥
 मुळांवाळांसर्वे बोलतां । तयांच्या बोवड्या बोलांत रमतां ॥
 प्रौढत्वाच्या कथा वार्ता । कधींही होतात कायकीं ॥ १४८ ॥
 नसतें प्रेम कां तयावरी । तें काय वर्णू सकेल वैखरी ॥
 परी बोधप्रदान कुसरी । विनोद मस्करिं ही एक ॥ १४९ ॥
 काय आहे रोग पोटीं । हे काय आहे बाळास दृष्टी ॥
 मातेस पाजावी लागे गुट्टी । जरी तें हट्टी पिईना ॥ १५० ॥
 कधीं अंजारून गोंजारून । कधीं नेत्र पिंजारून ॥
 कधीं चदुर्दर्शन प्रयोजन । कधीं आळिंजन सप्रेम ॥ १५१ ॥
 तींच होऊं लागतां प्रौढ । करावें वाटे तयांचें कोड ॥
 परी बुद्धि तीव्र वा बोजड । तैसाच निवाड ज्ञानाचा ॥ १५२ ॥
 तीव्र बुद्धीचें तीव्र ग्रहण । उपदेश ठरतां नलगे क्षण ॥
 तेंच जडबुद्धीचें विलक्षण । बहूत रक्षण सायास ॥ १५३ ॥
 समर्थ साई ज्ञाननिधी । जया भक्तांची जैसी बुद्धि ॥
 आधीं निर्धारुनि पात्रशुद्धि । ज्ञान समृद्धि वितरत ॥ १५४ ॥
 तयांस पूर्ण अंतर्ज्ञान । तयांस आधींच सर्वांची जाण ॥
 जयास जैसें योग्य साधन । तयाचें नियमन तैसेंच ॥ १५५ ॥
 जैसा जयाचा अधिकार । तयाचा आधींच करुनि विचार ॥
 योग्यायोग्यतेनुसार । भक्तांचा भार बावांना ॥ १५६ ॥

तैसेच आम्ही दिसाया थोर । परी त्या सिद्ध साईसमोर ॥
 खरेच आम्ही पोरांहुनि पोर । विनोदीं आतुर सर्वदां ॥ १५७ ॥
 विनोदाचें बाबा आगर । जे जे ठायीं जयासी आदर ॥
 तें तें यथेष्ट पुरवूनि समग्र । राखीत अव्यग्र भक्तांस ॥ १५८ ॥
 सुबुद्ध वा बुद्धिमंद । वाचितां प्रकटेल परमानंद ॥
 परिसतां वाढेल श्रवण छंद । मननें स्वानंद संतुष्टी ॥ १५९ ॥
 आवर्तनीं परमार्थबोध । निदिध्यासनीं महदाल्हाद ॥
 सौख्य उपजेल अखंड निर्बाध । ऐसी अगाध ही लीला ॥ १६० ॥
 भाग्यें जेणें अनुभव येथिला । यत्किंचितही असेल भोगिला ॥
 कायावांचामनें तो खिल्लिला । अतर्क्य लीला साईची ॥ १६१ ॥
 हेमाड साईपार्यीं शरण । विनोदमार्गे ज्ञानप्रदान ॥
 भक्तकल्याण एक प्रयोजन । निमित्त जाण ब्रम्हार्थिया ॥ १६२ ॥
 पुढील अध्याय याहून गोड । श्रवणार्थियांचें पुरेल कोड ॥
 माझिया जीवींची गुप्त होड । फोड फोडोनि पुरविली ॥ १६३ ॥
 मी जाईन माधवापार्यीं । बाबांचा निरोप देईन त्यांशीं ॥
 पावेन कैसा अनुग्रहाशीं । साद्यंतेशी परिसा जी ॥ १६४ ॥

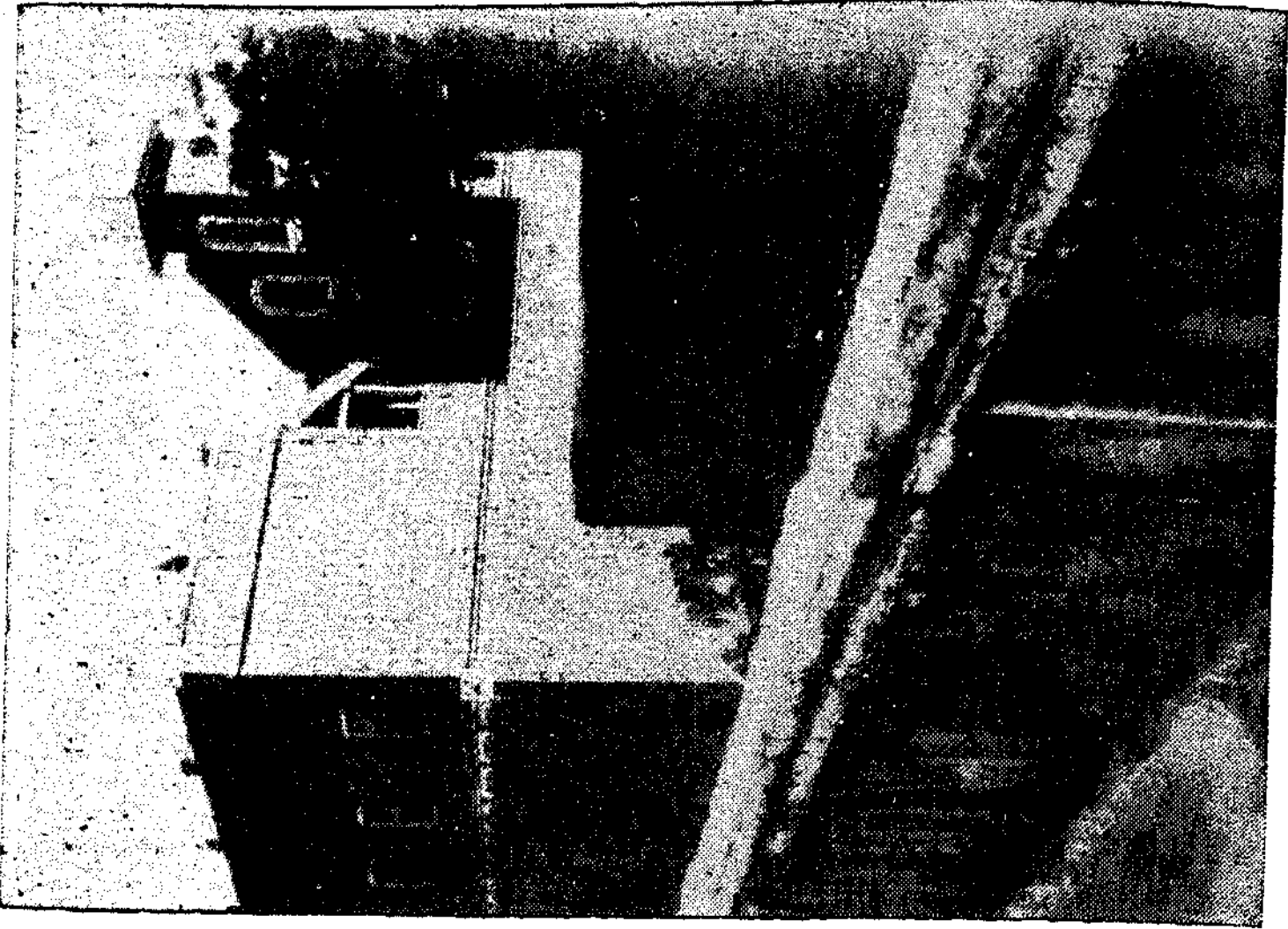
इति श्री संतसज्जन प्रेरिते । प्रंत हेमाड, ~~हस्त~~ विरचिते ॥

श्री साई समर्थ सच्चरिते । ब्रह्मज्ञानकथनं नाम

सप्तदशोऽध्यायः

श्री सद्गुरु साईनाथार्पणमस्तु । शुभंभवतु ॥

१ एकावर एक पाठ. २ साधवराव देशपांडे ज्यांना बाबा शामा या नांवाने संबोधित.



समाधीचे वाड्याचे देखावे.

